

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲، از صفحه ۱۵۷ تا ۱۸۰

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی

نظام الدین رحیمیان* اسماعیل توکل نیا** میثم کرملو***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۷/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۲۰

چکیده

اگر اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده موجب شک و تردید اعتباردهندگان راجع به قابلیت اتکای صورت‌های مالی در پیش‌بینی موقعیت مالی آتی دریافت‌کننده اعتبار گردد، ممکن است اعتباردهندگان از میزان اعتبار اعطایی و یا از سررسید آن بکاهند. هدف اصلی این مطالعه، بررسی تأثیر اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر ساختار سررسید بدهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. نمونه مورد استفاده در این مطالعه، مشتمل بر ۱۰۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ است و برای آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون خطی استفاده شده است. نتایج پژوهش بیانگر عدم تأثیر معنادار اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر سررسید بدهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

واژه‌های کلیدی: اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده، ساختار سررسید بدهی، قرارداد بدهی، بورس اوراق بهادار تهران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

*استادیار حسابداری موسسه آموزش عالی رجاء قزوین

**کارشناس ارشد حسابرسی دانشگاه علامه طباطبایی، نویسنده اصلی و مسئول مکاتبات.

Esmail.tavakolnia@gmail.com

**کارشناس ارشد حسابرسی دانشگاه علامه طباطبایی

۱- مقدمه

بنا بر مطالعات انجام‌شده، حسابرسی سازوکار مهمی در حاکمیت شرکتی است. پژوهشگران شواهدی را فراهم نموده‌اند که حسابرسی موجب کاهش احتمال بروز عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران و مدیران می‌شود (جنسن و مک‌لینگ^۱، ۱۹۷۶). هدف نهایی حسابرسی مستقل، اطمینان از ارائه منصفانه نتایج عملیات و وضعیت مالی شرکت در قالب صورت‌های مالی است. برای رسیدن به این هدف و انجام آن بر مبنای استانداردهای پذیرفته‌شده حسابرسی، حسابرس باید مدارک مستند کافی و قابل اطمینان را جمع‌آوری کند. بنابراین، بر اساس بیانیه مفاهیم بنیادی حسابرسی، گردآوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد، یک ضرورت برای حسابرسی است (ریبل^۲ و همکاران، ۱۹۸۸).

وجود حسابرسی نه تنها کیفیت اطلاعات مالی گزارش‌شده را تعیین می‌کند، بلکه این کیفیت را ارتقا می‌دهد و مزایای اقتصادی مشخصی برای سازمان گزارش‌کننده و اعضای برون‌سازمانی آن فراهم می‌کند. در کل، ارزش این مزایا فراتر از هزینه‌های حسابرسی است و این موضوع، توضیحی برای تقاضای پیوسته و مداوم برای خدمات حسابرسی در طی زمان حتی در بازارهای آزاد است (والاس^۳، ۱۹۸۵).

گزارش حسابرسی هر شرکت به یک اظهارنظر حسابرسی مقبول نسبت به کیفیت صورت‌های مالی حسابرسی شده منتج نخواهد شد. در واقع، وضعیت‌هایی وجود دارد که حسابرسان بر اساس ارزیابی‌های خود از مدارک موید موجود، در می‌یابند که باید اظهارنظر خود را مشروط کنند (حساس یگانه، ۱۳۹۱). حسابرس باید در شرایط زیر نظر خود را در گزارش تعدیل کند:

آ. براساس شواهد حسابرسی کسب‌شده به این نتیجه برسد که صورت‌های مالی عاری از تحریف بااهمیت نیست؛ یا ب. قادر به کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب برای

---

1. Jensen & Meckling

2. Rebele

3. Wallace

اظهارنظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی ۱۵۹

نتیجه‌گیری در مورد عاری بودن صورت‌های مالی از تحریف بااهمیت نباشد. در مواردی که حسابرس اظهارنظر خود را نسبت به صورت‌های مالی تعدیل می‌کند، باید علاوه بر اجزای الزامی شده طبق استاندارد ۷۰۰ (تجدیدنظر شده ۱۳۸۹)، بندی را نیز به گزارش حسابرس اضافه کند که در آن، موضوعی که منجر به تعدیل اظهارنظر شده است، توصیف شده باشد (استانداردهای حسابرسی، بخش ۷۰۵). بر اساس استاندارد حسابرسی ۷۰۵ ایران، اظهارنظر حسابرسی تعدیل شده عبارت است از اظهارنظر مشروط، اظهارنظر مردود و عدم اظهارنظر.

۱-۱- نقش حسابرسی در بازارهای آزاد

در این گونه بازارها، به واسطه مسئله رقابت و خصوصی بودن موسسات اعطا کننده تسهیلات، شرایط بسیار متنوعی از نظر اعطای تسهیلات وجود دارد. اما در عین حال، شرایط مشابهی در مورد روابط بین بانک و گیرنده تسهیلات برقرار است. از جمله به کارگیری تئوری نمایندگی در قراردادهای استقراض، محدودیت‌های قرارداد وام، نظارت بر حسن اجرای قرار داد و نقش ارقام حسابداری در قراردادهای وام.

۱-۲- نقش حسابرسی در بازارهای تحت نظارت

در این گونه بازارها، بر اساس شرایط نظارتی، موسسات اعطا کننده تسهیلات، ملزم به رعایت ضوابط خاصی می‌باشند. در این بازارها سیاست‌های اقتصادی دولت اغلب از طریق ابلاغ به بانک مرکزی و سپس بانک‌های تجاری دولتی اعمال می‌گردد و این موضوع امکان تعیین منطقی نرخ سود، مدت وام، وثیقه و قرارداد وام را، به واسطه عدم رقابت، از سیستم بانکی سلب می‌کند. در چنین شرایطی، قرارداد موجود بین اعطا کننده تسهیلات و گیرنده تسهیلات، به دلیل ثبات شرایط، از جمله نحوه بازپرداخت، مدت و نرخ، عمدتاً بر اخذ وثیقه‌های سنگین تأکید دارد. از طرف دیگر، مدیریت دولتی بانک‌ها که دستمزد آن تابع شرایط یکنواخت است، صرفاً به رعایت ضوابط موجود برای حفظ خود در نظام بوروکراسی دولتی بانک‌ها توجه خواهد داشت و یا حداکثر جمع‌آوری

۱۶۰..... پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

سپرده و اعطای تسهیلات را به نحوی تنظیم می‌کند که طی مدت مدیریت خود، مجموعه تحت مدیریت را سودآور نشان دهد. علاوه بر موارد فوق، از نظر بین‌المللی، سیستم مذکور قابلیت هماهنگی و ارتباط گسترده خود را از دست خواهد داد. جنبه‌های متعددی از نارسایی ذکر شده در سیستم بانکی دولتی ایران وجود دارد (مدنی، ۱۳۸۳).

گرچه در بازارهای کشورهای توسعه یافته، اظهار نظر حسابرسی در تصمیمات اعطای اعتبار، رکنی مهم تلقی می‌شود و همواره مورد توجه قرار گرفته است، اما در بازار ایران، با توجه به نتایج برخی پژوهش‌های پیشین و شواهد موجود، ابهامی عمده راجع به استفاده از اظهار نظر حسابرسان وجود دارد. در این پژوهش، تأثیر اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر قراردادهای بدهی مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد و در واقع بررسی می‌شود که آیا اظهار نظر تعدیل شده حسابرسان بر ساختار سررسید بدهی شرکت‌ها تأثیرگذار است یا خیر. ضمناً با مطالعه و مرور ادبیات داخلی و خارجی موجود، شماری از سایر عوامل موثر بر ساختار سررسید بدهی نیز شناسایی شده و مورد آزمون قرار می‌گیرند.

۲- مبانی نظری

صورت‌های مالی، منبعی مهم راجع به اطلاعات شرکت می‌باشند که در تاریخ انعقاد قرارداد در دسترس اعتباردهندگان قرار دارند (ترویل^۱، ۲۰۰۷). ارقام حسابداری به طور گسترده برای پیش‌بینی احتمال عدم توانایی دریافت‌کننده اعتبار برای پرداخت بدهی به کار می‌روند (برای مثال، پیور^۲، ۱۹۶۸؛ آلتمن^۳، ۱۹۶۸؛ اولسن^۴، ۱۹۸۰). همچنین پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که معیارهای حسابداری می‌توانند زیان‌هایی که اعتباردهنده به هنگام عدم توانایی دریافت‌کننده اعتبار در پرداخت بدهی متحمل خواهد

---

1. Tirole
2. Beaver
3. Altman
4. Ohlson

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی ۱۶۱

شد را پیش بینی نمایند (وارما و کانتور^۱، ۲۰۰۵؛ لمبرت^۲ و همکاران، ۲۰۰۷) و پژوهشی که به تازگی توسط کریستانسن و نیکولائف^۳ (۲۰۱۲) انجام شده، به اثبات رسانده است که اعداد و ارقام حسابداری در تاریخ قرارداد بدهی، دارای قابلیت بالایی به منظور پیش بینی زیان آتی ناشی از عدم توانایی پرداخت بدهی هستند. علاوه بر این، شماری از پژوهش‌ها از وجود نقاط ضعف در سیستم کنترل داخلی به عنوان معیاری برای کیفیت پایین گزارشگری مالی استفاده نمودند و به این نتیجه رسیدند که وجود نقاط ضعف در کنترل داخلی، موجب افزایش هزینه بدهی می‌گردد (کاستلو و ویتنبرگ-مورمن^۴، ۲۰۱۱؛ کیم^۵ و همکاران، ۲۰۱۱؛ دالیوال^۶ و همکاران، ۲۰۱۱).

همچنین می‌توان این‌طور استنباط نمود که اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر استفاده از اطلاعات حسابداری در قراردادهای اعطای اعتبار تأثیر منفی خواهد گذاشت. اگر اعتباردهندگان راجع به کیفیت اطلاعات حسابداری دچار تردید شوند، هزینه نظارت بر رفتار دریافت‌کننده اعتبار افزایش خواهد یافت و متعاقباً اعتباردهنده خواستار نرخ بهره بیشتر برای وام خواهد شد (جنسن و مک‌لینگ، ۱۹۷۶؛ اسمیت و وارنر^۷، ۱۹۷۹). فرانکیس^۸ و همکاران (۲۰۰۵) و باراث^۹ و همکاران (۲۰۰۸) نشان دادند دادند شرکتی که کیفیت اطلاعات حسابداری آن بیشتر است، هزینه بدهی کمتری را متحمل خواهد شد. همچنین می‌توان انتظار داشت که در صورت عدم توانایی وام‌دهنده برای تعیین هزینه بهره، وی اعطای اعتبار را ملغی نماید. یو و پن^{۱۰} (۲۰۰۸) نیز یافتند

-
1. Varma & Cantor
  2. Lambert
  3. Christensen & Nikolaev
  4. Costello & Wittenberg-Moerman
  5. Kim
  6. Dhaliwal
  7. Smith & Warner
  8. Francis
  9. Bharath
  10. Yu & Pan

۱۶۲.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

شرکت‌هایی که ارتباطات سیاسی دارند، وام‌های بانکی بیشتری کسب می‌کنند و ساختار سررسید بدهی طولانی‌تری دارند.

بنا به استدلال چن^۱ و همکاران (۲۰۱۲) اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده آخرین فرآورده ارزیابی حسابرس از کیفیت صورت‌های مالی است و اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده، راهکاری است که حسابرسان از آن برای اطلاع‌رسانی به سرمایه‌گذاران برون سازمانی استفاده می‌کنند راجع به اینکه کیفیت صورت‌های مالی کمتر از وضعیت دریافت اظهار نظر حسابرسی تعدیل نشده است. علاوه بر این، اعتباردهندگان ممکن است با توجه به تردیدی که به دلیل ابراز اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده ایجاد می‌شود، از مبلغ و یا سررسید وام بکاهند.

۳- پیشینه پژوهش

۳-۱- پژوهش‌های خارجی

پژوهش‌های استس و ریمر^۲ در سال‌های ۱۹۷۷ و ۱۹۷۹، از نخستین پژوهش‌هایی هستند که به موضوع مطالعه حاضر مربوطند. آنان تأثیر گزارش حسابرسی مقبول و مشروط به دلیل عدم رعایت اصول حسابداری را بر تصمیم به اعطای وام و قیمت‌گذاری سهام بررسی کردند. نتایج به دست آمده نشان داد که شکل گزارش حسابرسی روی تصمیم‌گیری اعطای اعتبار تأثیر نخواهد گذاشت. گرچه تصمیم‌گیری تحلیل‌گران مالی برای قیمت سهام در تحقیق دوم در سال ۱۹۷۹، متأثر از گزارش حسابرس تشخیص داده شد. فیرث^۳ (۱۹۷۸) به بررسی تأثیر گزارش‌های مشروط حسابرسی بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران پرداخت. او سعی نمود که با استفاده از مدل بازار، تأثیر آن را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران بررسی نماید. نتایج پژوهش نشان داد که

---

1. Chen
2. Estes & Reimer
3. Firth

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی ۱۶۳

سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های خود، از شروطی که حامل اطلاعات با اهمیت می‌باشند، استفاده می‌نمایند.

بمب و استراتون^۱ (۱۹۹۷) در پژوهش خود تحت عنوان محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی، در واقع چگونگی استفاده اعتباردهندگان از محتوای گزارش حسابرسی مطابق بیانیه استانداردهای حسابرسی^۲ شماره ۵۸ را بررسی کرده و چنین نتیجه گرفتند که گزارش حسابرسی، باعث رد شدن برخی تقاضاهای وام شده یا اینکه به‌خاطر ریسک بیشتر، نرخ سود وام بیشتری به شرکت تعلق گرفته است.

لو^۳ و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهشی که در چین انجام دادند، یافتند که بدهی بلندمدت با کیفیت اطلاعات حسابداری پیوستگی ندارد که این امر نشانگر این است که اطلاعات حسابداری نقش مهمی در تصمیمات اعطای وام بانک‌ها ایفا نمی‌کنند. بنابراین، حتی اگر اظهار نظر تعدیل شده حسابرس، نشانگر اطلاعات حسابداری ضعیف و عدم تقارن اطلاعاتی شدید باشد، ممکن است تأثیر اندکی بر توانایی شرکت برای کسب وام و تأمین مالی داشته باشد. یو و پن (۲۰۰۸) نیز یافتند شرکت‌هایی که ارتباطات سیاسی دارند، وام‌های بانکی بیشتری کسب می‌کنند و ساختار سررسید بدهی طولانی‌تری دارند.

مورادوگلو^۴ و همکاران (۲۰۱۱) سررسید بدهی شرکت‌های اتحادیه اروپا را مورد بررسی قرار دادند. آنان به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های اتحادیه اروپا در حال حرکت به سوی تأمین مالی از طریق حقوق صاحبان سهام هستند. همچنین این شرکت‌ها از بدهی‌های کوتاه‌مدت، استفاده قابل ملاحظه‌ای می‌نمایند.

کیرچ و ترا^۵ (۲۰۱۲) به بررسی عوامل موثر بر سررسید بدهی شرکت‌های امریکای جنوبی پرداختند. آنان از نمونه‌ای متشکل از ۳۵۹ شرکت غیرمالی امریکای جنوبی طی

-
1. Bamber & Stratton
  2. Statement on Auditing Standards(SAS)
  3. Lu
  4. Muradoglu
  5. Kirch & Terra

۱۶۴.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

۱۲ سال استفاده نمودند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که اندازه، ریسک تجاری و نسبت دارایی‌های مشهود شرکت‌ها تأثیری عمده و مثبت بر سررسید بدهی آن‌ها دارد. همچنین سطح توسعه مالی به‌طور عمده با سررسید بدهی مرتبط نیست.

۳-۲- پژوهش‌های داخلی

حساس یگانه (۱۳۷۸) در تحقیق خود با عنوان تأثیر گزارش حساب‌برسان مستقل بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان، شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار داد. یکی از فرضیه‌های این پژوهش تحت این عنوان بوده است: «بین چگونگی استفاده از گزارش حسابرسی و تصمیم‌وام رابطه وجود دارد». به موجب نتایج بدست آمده، گزارش حسابرسی با بندهای اشکال آن، بر تصمیم‌وام تأثیر کمی دارد و پرداخت وام عمدتاً با توجه به وثایق شرکت صورت گرفته است. وی در پژوهش خود در واقع عدم تأثیر مناسب گزارش حسابرسی بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان، از جمله بانک‌ها را بررسی نموده است، این کار با مطالعه جامع متون حرفه‌ای و تئوری حسابرسی و گزینش نمونه در حد فاصل سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۵ از بورس اوراق بهادار تهران و تقسیم‌بندی آن به ۱۸ گروه و تنظیم پرسشنامه و اسنادکاوی انجام شد و در نهایت چنین نتیجه‌گیری شد که فقدان قوانین و مقررات ذی‌ربط، موجب عدم به‌کارگیری گزارش حسابرسی در تصمیمات اعطای وام می‌گردد.

مدنی (۱۳۸۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر گزارش حساب‌برسان مستقل بر تصمیم‌گیری اعتباردهندگان پرداخت. نتایج این پژوهش پیمایشی بر اساس نتایج حاصل از جمع‌آوری ۷۶ پرسشنامه از تصمیم‌گیرندگان و مسئولان پرداخت اعتبار در سیستم بانکی (بانک‌های دولتی) و اسنادکاوی بوده است. پردازش‌های آماری نشان‌دهنده ارتباط قوی و موثر بین گزارش حسابرسی و تصمیم‌گیری اعتباری نمی‌باشد. اما در صورت ثبات سایر شرایط متقاضی اعتبار، گزارش حسابرسی دخالتی نسبی در تصمیم‌گیری دارد. از طرف دیگر، رفتارهای اعتباردهندگان تقریباً از یک مدل نسبی و الگوی معین پیروی می‌کند که این الگو به مرور زمان و تحت تأثیر بخشنامه‌های ابلاغی، به‌وجود

۱۶۵..... اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی

آمده است. همچنین نوع شخصیت اعتبارگیرنده و نوع وام در تصمیم‌گیری اعطای وام موثرند و گروه‌های گوناگون اعتباردهنده از نظر جایگاه سازمان یا تحصیلات و سابقه کار، دیدگاه یکسانی نسبت به نقش حسابرسی مستقل در تصمیم‌گیری اعتبار داشته‌اند.

۴- فرضیات پژوهش

بنا بر نتایج بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور و همچنین با توجه به مطالب مورد تأکید در قسمت مبانی نظری، می‌توان این‌چنین استدلال نمود که دریافت اظهار نظر تعدیل شده نشانگر زوال کیفیت اطلاعات حسابداری یا افزایش عدم تقارن اطلاعاتی بین درون سازمانی‌ها و برون سازمانی‌ها خواهد بود و کیفیت پایین اطلاعات حسابداری موجب افزایش ریسک برآوردی سرمایه‌گذار و هزینه‌های نمایندگی می‌گردد (فرانکیس و همکاران، ۲۰۰۵؛ لمبرت و همکاران، ۲۰۰۷؛ لوز و ویسوکي^۱، ۲۰۰۸) و متعاقباً اعتباردهنده خواستار نرخ بهره بیشتر برای وام خواهد بود و می‌توان انتظار داشت که در صورت عدم توانایی وام‌دهنده برای تعیین هزینه بهره، وی اعطای اعتبار را ملغی نماید یا از سررسید آن بکاهد. به این ترتیب، می‌توان انتظار داشت که اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده از وام‌ها و اعتبارات دریافتی شرکت بکاهد و با تأثیر بر ساختار سررسید بدهی شرکت، موجب کاهش نسبت بدهی‌های بلندمدت گردد. به این منظور، فرض اصلی پژوهش را می‌توان به این شکل بیان نمود.

فرض نخست: اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده، با کاهش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت در سال بعد، ارتباط مستقیم دارد.

همچنین با توجه به ادبیات موجود چهار فرضیه دیگر را درباره عوامل موثر بر ساختار سررسید بدهی در نظر می‌گیریم. مایرز^۲ (۱۹۷۷) استدلال نمود که بخشی از ارزش بازار شرکت ناشی از فرصت‌های سرمایه‌گذاری آتی است. برای مثال، ارزش جاری

---

1. Leuz & Wysocki

2. Myers

فرصت‌های رشد آتی. با توجه به اینکه این سرمایه‌گذاری‌ها شامل عنصر انتخاب هستند، تحقق ارزش بستگی دارد به اینکه سرمایه‌گذاری‌ها انجام شود یا خیر. مطالعات مایرز (۱۹۷۷) نشان داد شرکت‌هایی که بدهی مخاطره‌آمیز بیشتری دارند و در جهت منافع سهامداران خود عمل می‌کنند، نسبت به شرکت‌هایی که بدهی‌های بی‌خطر دارند یا اصلاً بدهی ندارند، از قواعد تصمیم‌گیری متمایزی استفاده می‌کنند. شرکتی که از طریق بدهی مخاطره‌آمیز تأمین مالی شده باشد، از فرصت‌های ارزشمند سرمایه‌گذاری صرف‌نظر خواهد کرد- فرصت‌هایی که می‌توانند نقشی مثبت و عمده بر ارزش بازار شرکت داشته باشند. یکی از مواردی که می‌توان استنباط نمود این است که شرکت‌های مواجه با محدودیت تأمین مالی، ممکن است به دلیل هزینه‌های زیاد تأمین مالی، از قبول و انجام پروژه‌های با ارزش فعلی خالص مثبت، صرف‌نظر نمایند که این امر تحت عنوان مشکل سرمایه‌گذاری ناکافی نام‌گذاری می‌شود و مقدار آن با گزینه‌های رشد بیشتر در مجموعه فرصت‌های سرمایه‌گذاری شرکت، افزایش می‌یابد.

یک راه حل احتمالی برای مشکل سرمایه‌گذاری ناکافی این است که شرکت‌هایی که فرصت‌های رشد زیادی دارند، سررسید بدهی را کوتاه نمایند؛ اگر سررسیدهای بدهی‌ها پیش از انتخاب سرمایه‌گذاری باشد، مانع برای انجام سرمایه‌گذاری از بین رفته است. از این رو، شرکت‌هایی که فرصت‌سرمایه‌گذاری بالایی دارند، باید از بدهی‌های کوتاه‌مدت به جای بدهی‌های بلندمدت استفاده کنند.

فرض دوم: فرصت رشد با کاهش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت ارتباط مستقیم دارد.

اسمیت و وارنر (۱۹۷۹) اینچنین استدلال نمودند که تعارض بالقوه در منافع سهامداران و دارندگان اوراق قرضه، احتمالاً در شرکت‌های کوچک‌تر در قیاس با شرکت‌های بزرگ‌تر، بیشتر است. همچنین بارنی^۱ و همکاران (۱۹۸۰) پیشنهاد نمود که به منظور جلوگیری از این تعارضات، شرکت‌های کوچک‌تر از بدهی‌های کوتاه‌مدت

۱۶۷..... اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی

تأمین منبع نمایندند. علاوه بر این، تیتمن و وسلز^۱ (۱۹۸۸) و بارکلی و اسمیت^۲ (۱۹۹۵) استدلال نمودند که شرکت‌های کوچک‌تر استقراض کوتاه‌مدت (همچون وام بانکی) را به ایجاد بدهی بلندمدت ترجیح می‌دهند.

فرض سوم: اندازه شرکت با افزایش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت ارتباط مستقیم دارد.

ویتند^۳ (۱۹۹۲) توانایی شرکت‌های بزرگ‌تر در بهره‌برداری از استقراضات بلندمدت راناشی از توانایی آن‌ها برای وثیقه قرار دادن دارایی‌های ثابت به دارندگان اوراق قرضه دانست. اندرسون^۴ (۱۹۹۰) و لو^۵ و همکاران (۱۹۹۴) نیز درباره افزایش سطح بدهی به‌وسیله افزایش سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت، اظهار داشتند: شرکت‌ها با دارایی‌های ثابت بیشتر، به‌علت برخورداری از مزیت به‌کارگیری سرمایه‌گذاری سنگین در دارایی‌های ثابت به‌عنوان وثیقه، آسان‌تر سطح بدهی خود را افزایش می‌دهند.

فرض چهارم: نسبت دارایی‌های ثابت مشهود به کل دارایی‌ها (سرمایه‌گذاری در دارایی ثابت) با افزایش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت ارتباط مستقیم دارد.

ارتباط بین اهرم مالی و سررسید بدهی مبهم است. موریس^۶ (۱۹۹۲) اظهار داشت شرکت‌هایی که اهرم مالی بالایی دارند، به‌منظور به تأخیر انداختن قرار گرفتن در معرض خطر ورشکستگی، به بدهی‌های بلندمدت تمایل دارند. لیلاند و تافت^۷ (۱۹۹۶) نیز ارتباطی مثبت بین درجه اهرم مالی و سررسید بدهی نشان دادند. بر خلاف آن‌ها،

-
1. Titman & Wessels
  2. Barclay & Smith
  3. Whited
  4. Anderson
  5. Lowe
  6. Morris
  7. Leland & Toft

۱۶۸.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

دنيس^۱ و همکاران(۲۰۰۰) استدلال نمودند که ارتباط بين اين دو بايد معکوس باشد. با توجه به نتایج موريس(۱۹۹۲) و لاند و تافت(۱۹۹۶) فرضیه پنجم تبیین می‌شود. فرض پنجم: اهرم مالی با افزایش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت ارتباط مستقیم دارد.

۵- روش شناسی پژوهش

این پژوهش از لحاظ طبقه‌بندی پژوهش بر مبنای هدف، از نوع کاربردی است. پژوهش کاربردی، پژوهشی است که نظریه‌ها، قانونمندی‌ها، اصول و فنون را برای حل مسائل اجرایی و واقعی به کار می‌گیرد. همچنین پژوهش حاضر از لحاظ طبقه‌بندی بر حسب روش، از نوع توصیفی است. از میان انواع پژوهش‌های توصیفی، از نوع همبستگی بوده، چرا که در آن، ارتباط بین چند متغیر مورد مطالعه قرار می‌گیرد. بنابراین از روش رگرسیون چند متغیره برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. همچنین جهت اطمینان از قابل اتکا بودن نتایج، از آزمون‌های پیش فرض استفاده از رگرسیون، استفاده شده است.

۵-۱- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و نمونه آماری به روش حذفی بر اساس شرایط زیر برگزیده شده است:

(۱) اطلاعات مالی شرکت برای دوره زمانی پژوهش موجود باشد.

(۲) در طی دوره پژوهش در بورس حضور داشته باشد.

(۳) سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

(۴) از شرکت‌های بیمه، سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و لیزینگ نباشد.

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی ۱۶۹

پس از حذف شرکت‌های فاقد معیارهای یادشده، از بین کل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تعداد ۱۰۲ شرکت به‌عنوان جامعه غربال شده آماری این پژوهش باقی ماندند و داده‌های مربوط به ۶ سال (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰) آن‌ها از صورت‌های مالی، گزارش حسابرسی، گزارش‌های هیئت مدیره به مجمع عمومی عادی، نرم افزار تدبیرپرداز و همچنین از سیستم نرم افزاری که توسط واحد «مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس اوراق بهادار» تهیه شده، استخراج شد.

۵-۲- متغیرها و مدل پژوهش

با توجه به ادبیات موجود، مدل مورد آزمون به‌صورت رابطه شماره یک تشکیل شده است.

$$DM_t = \alpha + \beta_1 AO_{t-1} + \beta_2 GO_t + \beta_3 Size_t + \beta_4 CI_t + \beta_5 Lev_t \quad (1)$$

۱. متغیر وابسته: در این پژوهش سررسید بدهی به‌عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار می‌گیرد و عوامل موثر بر آن شناسایی می‌گردند. از نسبت بدهی‌های بلندمدت به کل بدهی‌ها، برای محاسبه سررسید بدهی استفاده شده است (بارکلی و اسمیت، ۱۹۹۵؛ کای^۱ و همکاران، ۲۰۰۸؛ ماجومدار^۲، ۲۰۱۰).

۲. متغیرهای مستقل: با توجه به مطالب مذکور در بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، پنج متغیر مستقل در نظر گرفته شده‌اند که به ترتیب در ادامه ارائه می‌شوند.

AO = اظهار نظر حسابرسی مستقل در سال قبل که اگر تعدیل شده باشد، عدد یک اطلاق می‌گردد و در غیر این صورت، صفر در نظر گرفته می‌شود.

GO = فرصت‌های رشد شرکت که برای محاسبه آن از شاخص کیو-توبین استفاده شده است. برایینارد و توبین^۳ (۱۹۶۸) طی پژوهشی به این نتیجه رسیدند که رابطه بین نسبت کیو-توبین (به‌عنوان معیاری مهم برای عملکرد) و رشد بالقوه شرکت مثبت

---

1. Cai
2. Majumdar
3. Brainard & Tobin

۱۷۰.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

است، به این معنا که شرکت‌هایی که نسبت کیو-توبین آن‌ها بزرگ‌تر از یک است، توانایی رشد زیادی دارند. شیوه محاسبه کیو-توبین بنا به پیشنهاد چونگ و پرویت^۱ (۱۹۹۴) به شرح رابطه شماره دو است.

$$\text{Approximate } Q = (\text{MVE} + \text{PS} + \text{DEBT}) / \text{TA} \quad (2)$$

که در آن:

MVE = ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در پایان سال؛ PS = ارزش تسویه سهام ممتاز در پایان سال؛ DEBT = ارزش دفتری بدهی‌ها در پایان سال؛ و TA = ارزش دفتری کل دارایی‌ها در پایان سال.

نظر به این که در بورس اوراق بهادار تهران سهام ممتاز وجود ندارد، در محاسبات انجام شده، ارزش سهام ممتاز نیز برابر صفر در نظر گرفته شده است.

Size = اندازه شرکت که برابر است با لگاریتم کل دارایی‌های شرکت.

CI = سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت که برابر است با نسبت دارایی‌های ثابت به کل دارایی‌ها.

Lev = اهرم مالی که برابر است با نسبت ارزش دفتری کل بدهی‌ها به ارزش دفتری کل دارایی‌ها.

۶- پردازش یافته‌های پژوهش

داده‌های مربوط به ۱۰۲ شرکت عضو نمونه آماری پژوهش، طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰، از بانک‌های اطلاعاتی موجود استخراج شده و به نرم افزار Excel منتقل گشت. پس از انجام محاسبات لازم برای متغیرهای مستقل و وابسته، اطلاعات لازم برای آزمون آماری مورد نیاز در فایل‌های مناسب ذخیره شد و در نرم افزار SPSS پردازش شد. جدول یک، نشانگر آمار توصیفی متغیرهای پژوهش است.

جدول ۱- آمار توصیفی

کمینه	بیشینه	انحراف معیار	میانه	میانگین	
۰/۰۰۸۱	۰/۸۲	۰/۱۷	۰/۱	۰/۱۶	DM
۰	۱	۰/۴۹	۱	۰/۵۶	AO
۰/۳۳	۱۶/۱۳	۱/۵	۱/۱۲	۱/۵۲	GO
۴/۲۶	۷/۹	۰/۶	۵/۷۱	۵/۷۶	Size
۰/۰۰۲	۰/۸۸	۰/۱۹	۰/۲۲	۰/۲۶	CI
۰/۱۵	۰/۹۸	۰/۱۸	۰/۶۳	۰/۶۱	Lev

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای مشخص شدن معنادار بودن رگرسیون، از آزمون معنادار بودن رگرسیون استفاده می‌شود. آماره این آزمون، آماره فیشر^۱ است. این آماره نباید از آماره فیشر محاسبه شده از طریق جدول کمتر باشد تا بتوان معنادار بودن رگرسیون را تأیید کرد. برای چنین نتیجه‌گیری می‌توان از آماره Sig استفاده کرد. این آماره باید از سطح خطای در نظر گرفته شده ($\alpha=5\%$) برای رابطه کمتر باشد. معادله رگرسیون این پژوهش، این شرط را دارا می‌باشد. آزمون بعدی که مورد استفاده قرار می‌گیرد، آزمون هم‌خطی است. هم‌خطی وضعیتی است که نشان می‌دهد یک متغیر مستقل، تابعی خطی از سایر متغیرهای مستقل است. اگر هم‌خطی در یک معادله رگرسیون بالا باشد بدین معنی است که بین متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود دارد و ممکن است با وجود بالا بودن ضریب تعیین^۲، مدل دارای اعتبار بالایی نباشد. به عبارت دیگر، با وجود آن‌که مدل خوب به نظر می‌رسد ولی دارای متغیرهای مستقل معنی‌داری نبوده و این متغیرها بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. نتایج این آزمون دارای ۴ خروجی است. در دو خروجی

1. Fisher(F)
2. R2

نخست تولرانس^۱ و عامل تورم واریانس^۲ ارائه می‌شود. هر چقدر تولرانس کمتر باشد (نزدیک به صفر)، اطلاعات مربوط به متغیرها کم بوده و مشکلاتی در استفاده از رگرسیون ایجاد می‌شود. عامل تورم واریانس نیز معکوس تولرانس بوده و هرچقدر افزایش یابد، باعث می‌شود واریانس ضرایب رگرسیون افزایش یابد. عامل تورم واریانس بالاتر از ده، خطری جدی برای اعتبار مدل محسوب می‌گردد که البته در این مطالعه، همواره در حدود یک بوده که مقدار بسیار مطلوبی است.

دو خروجی دیگر مقدار ویژه^۳ و شاخص وضعیت^۴ را نشان می‌دهند. مقادیر ویژه نزدیک به صفر نشان می‌دهد که همبستگی داخلی پیش‌بینی‌ها زیاد است و تغییرات اندک در مقادیر داده‌ها، موجب تغییرات بزرگ در برآورد ضرایب معادله رگرسیون می‌گردد. مقدار بیشتر از ۱۵ مقدار ویژه، نشان دهنده احتمال هم خطی بین متغیرهای مستقل است و مقدار بیشتر از ۳۰، بیانگر مشکلی جدی در استفاده از رگرسیون در وضعیت موجود است. در معادله رگرسیونی پژوهش حاضر، شاخص وضعیت متغیرهای مستقل تأثیرگذار همواره کوچکتر از ۳۰ است که این امر نشان‌دهنده نبود مشکل جدی در استفاده از رگرسیون است. یکی از مفروضات دیگر استفاده از رگرسیون، استقلال خطاها (تفاوت میان مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده توسط رگرسیون) است. برای سنجش این امر از آزمون دوربین-واتسون استفاده شده است. مقدار این آماره بین ۰ تا ۴ تغییر می‌کند. اگر همبستگی بین مانده‌های متوالی وجود نداشته باشد، مقدار آماره باید نزدیک ۲ باشد. اگر مقدار آماره نزدیک صفر باشد، نشان‌دهنده همبستگی مثبت بین مانده‌های متوالی و اگر نزدیک ۴ باشد، نشان‌دهنده همبستگی منفی بین مانده‌های متوالی است. لازم به ذکر است که نتایج آزمون‌ها همگی مطلوب بوده و به منظور جلوگیری از ارائه اعداد و ارقام فراوان و بیش از حد متعارف، اعداد مربوط به

-
1. Tolerance
  2. Variance Inflation Factor (VIF)
  3. Eigen Value
  4. Condition Index

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و ساختار سررسید بدهی ۱۷۳
 مقدار ویژه و شاخص وضعیت در جداول به نمایش در نیامده‌اند. در جدول دو ضرایب
 رگرسیونی متغیرهای پژوهش به نمایش در آمده است.

جدول ۲- نتایج آزمون فرض پژوهش

متغیر	ضریب	خطای استاندارد	ضریب استاندارد شده	آماره t	معناداری	عامل تورم واریانس	تولرانس
Constant	-۰/۱۷	۰/۰۷۴		-۲/۲۹	۰/۰۲۲		
AO	-۰/۰۰۷	۰/۰۱۵	-۰/۰۲	-۰/۴۵	۰/۶۵۳	۱/۰۴۱	۰/۹۶
GO	۰/۰۰۵	۰/۰۰۴	۰/۰۵۳	۱/۱۹۸	۰/۲۳۲	۱/۰۶۵	۰/۹۳۹
Size	۰/۰۵۳	۰/۰۱۲	۰/۱۹۱	۴/۳۷۲	۰/۰۰۰	۱/۰۴۹	۰/۹۵۴
CI	۰/۲۹۶	۰/۰۳۸	۰/۳۴	۷/۸۷۵	۰/۰۰۰	۱/۰۱۹	۰/۹۸۱
Lev	-۰/۰۸۵	۰/۰۲۸	-۰/۱۳۲	-۳/۰۰۱	۰/۰۰۳	۱/۰۶۵	۰/۹۳۹
				آماره F = ۱۹/۵۸۸		ضریب تعیین تعدیل شده = ۰/۱۷	
				معناداری F = ۰/۰۰۰		دوربین واتسون = ۱/۶۸۸	

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیات پژوهش، اظهار نظر تعدیل شده حسابرسی در سال قبل با آماره t کوچک‌تر از ۱/۹۶-، تأثیری منفی اما از لحاظ آماری بی‌معنا، بر نسبت بدهی بلندمدت به کل بدهی‌های شرکت در سال جاری خواهد داشت. بنابراین فرضیه نخست به اثبات نمی‌رسد. در ادامه نیز مشاهده می‌شود که فرصت‌های رشد تأثیری مستقیم بر نسبت بدهی‌های بلند مدت در ساختار سررسید بدهی دارد که این تأثیر نیز از لحاظ آماری معنادار نیست. سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت و اندازه شرکت بر نسبت بدهی‌های بلند مدت در ساختار سررسید بدهی، تأثیر مستقیم دارند و اهرم مالی تأثیر معکوس دارد. به این ترتیب تنها فرضیات سوم و چهارم پذیرفته می‌شوند و فرضیات نخست، دوم و پنجم پژوهش پذیرفته نمی‌شوند.

۷- نتیجه‌گیری

گزارش حسابرسی هر شرکت به یک اظهار نظر حسابرسی مقبول نسبت به کیفیت صورت‌های مالی حسابرسی شده منتج نخواهد شد. در واقع وضعیت‌هایی وجود دارد که حسابرسان بر اساس ارزیابی‌های خود از مدارک موید موجود، درمی‌یابند که باید اظهار نظر خود را مشروط کنند. حسابرس باید در شرایط زیر نظر خود را در گزارش تعدیل کند: آ. براساس شواهد حسابرسی کسب شده به این نتیجه برسد که صورت‌های مالی عاری از تحریف بااهمیت نیست؛ یا ب. قادر به کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب برای نتیجه‌گیری در مورد عاری بودن صورت‌های مالی از تحریف بااهمیت نباشد.

در این پژوهش، تأثیر اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر قراردادهای بدهی، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و به عبارت دیگر، آزمون شد که آیا اظهار نظر تعدیل شده حسابرسان بر ساختار سررسید بدهی شرکت‌ها تأثیرگذار است یا خیر. ضمناً با مطالعه و مرور ادبیات داخلی و خارجی موجود، شماری از سایر عوامل موثر بر ساختار سررسید بدهی نیز شناسایی شده و مورد آزمون قرار گرفتند. بنابر نتایج پژوهش، اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده موجب کاهش بدهی‌های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت در سال بعد نمی‌گردد. این نتیجه را می‌توان مطابق با استدلال‌ها و نتایج حساس یگانه (۱۳۷۸)، مدنی (۱۳۸۳)، استس و ریمر (۱۹۷۷ و ۱۹۷۹)، لو و همکاران (۲۰۰۸) و یو و پن (۲۰۰۸) و در تضاد با نتایج و استدلال‌های فیرث (۱۹۷۸)، بمبر و استراتون (۱۹۹۷) و چن و همکاران (۲۰۱۲) دانست. این نتیجه را این‌طور می‌توان توجیه کرد: در بازارهای تحت نظارت، بر اساس شرایط نظارتی، موسسات اعطا کننده تسهیلات، ملزم به رعایت ضوابط خاصی می‌باشند. در این بازارها سیاست‌های اقتصادی دولت اغلب از طریق ابلاغ به بانک مرکزی و سپس بانک‌های تجاری دولتی اعمال می‌گردد و این موضوع امکان تعیین منطقی نرخ سود، مدت وام، وثیقه و قرارداد وام را، به واسطه عدم رقابت، از سیستم بانکی سلب می‌کند. در چنین شرایطی، قرارداد

موجود بین اعطا کننده تسهیلات و گیرنده تسهیلات به دلیل ثبات شرایط از جمله نحوه بازپرداخت، مدت و نرخ، عمدتاً بر اخذ وثیقه های سنگین تأکید دارد. از طرف دیگر، مدیریت دولتی بانک ها که دستمزد آن تابع شرایط یکنواخت است، صرفاً به رعایت ضوابط موجود برای حفظ خود در نظام بوروکراسی دولتی بانک ها توجه خواهد داشت. ضمناً مراجعه به توضیحات مقالات هم نتیجه نیز، مفید خواهد بود. همچنین در این پژوهش استنتاج شد که فرصت های رشد تأثیری بر ساختار سررسید بدهی شرکت ندارد که این نتیجه در تضاد با استدلال مایرز (۱۹۷۷) است. دیگر یافته پژوهش، وجود ارتباط معنادار و مثبت اندازه شرکت با نسبت بدهی بلندمدت در ساختار سررسید بدهی آن است که این امر در انطباق با یافته ها و استدلال های بارنی و همکاران (۱۹۸۰)، تیمن و وسلز (۱۹۸۸) و بارکلی و اسمیت (۱۹۹۵) است. دیگر یافته این پژوهش ارتباط مستقیم نسبت دارایی های مشهود (سرمایه گذاری در دارایی ثابت) با نسبت بدهی های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت است که در انطباق با یافته ها و استدلال های اندرسون (۱۹۹۰)، ویتد (۱۹۹۲) و لو و همکاران (۱۹۹۴) می باشد. این نتیجه، استدلال پیشین راجع به عدم تأثیر اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده بر ساختار سررسید بدهی را تأیید می کند. آخرین نتیجه این پژوهش نیز بیانگر این موضوع است که اهرم بالاتر موجب کاهش بدهی های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت می گردد این نتیجه در انطباق با استدلال دنیس و همکاران (۲۰۰۰) و در تضاد با استدلال موریس (۱۹۹۲) و لاند و تافت (۱۹۹۶) می باشد.

نتایج پژوهش نشانگر این بوده است که اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده موجب کاهش بدهی های بلندمدت در ساختار سررسید بدهی شرکت در سال بعد نمی گردد، بنابراین، به اعتباردهندگان، بانک ها و موسسات مالی پیشنهاد می شود، از آنجا که اظهار نظر تعدیل شده نشانگر افزایش عدم تقارن اطلاعاتی بین درون سازمانی ها و برون سازمانی ها است، با توجه بیشتر نسبت به گزارش های حسابرسی، نسبت به بازپرداخت اعتبارات اعطایی، اطمینان بیشتری حاصل نمایند. همچنین بنا به نتایج پژوهش، به اعتبار

۱۷۶.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

دهندگان توصیه می‌شود که فقط بر وثیقه‌های اعطایی و مقدار دارایی شرکت‌ها تأکید نکنند و به سایر ویژگی‌های شرکت‌های مربوطه نیز نهایت توجه را داشته باشند.

منابع

حساس یگانه، یحیی، (۱۳۷۸)، «تأثیر گزارش حسابرس مستقل بر تصمیم گیری استفاده کنندگان»، پایان نامه دکتری، به راهنمایی دکتر علی تقفی، دانشگاه علامه طباطبایی.
حساس یگانه، یحیی، (۱۳۹۱)، «فلسفه حسابرسی»، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ پنجم، ۳۲۹.

کمیته تدوین استانداردها حسابرسی سازمان حسابرسی، (۱۳۸۹)، «استانداردهای حسابرسی»، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.

مدنی، محمد حسین، (۱۳۸۳)، «تأثیر گزارش حسابرسی مستقل بر تصمیم گیری اعتباردهندگان»، پایان نامه دکتری، به راهنمایی دکتر یحیی حساس یگانه، دانشگاه علامه طباطبایی.

Altman, E. I.(1968). "Financial Ratios, Discriminant Analysis and The Prediction of Corporate Bankruptcy", Journal of Finance, Vol. 23, No. 4, 589-609.

Anderson, G.(1990). "An Empirical Note on The Independence of Technology and Financial Structure", The Canadian Journal of Economics, Vol. 23, No. 2, 693-699.

Bamber, E. M. , & Stratton, R. A.(1997). "The Information Content the Uncertainty-Modified Audit Report: Evidence from Bank Loan Officers", Accounting Horizons, Vol. 11, No. 2, 1-11.

Barclay M. J. , & Smith C. W. Jr.(1995). "The Maturity Structure of Corporate Debt, Journal of Finance", Vol. 50, No. 2, 609-631.

Barnea, A. , Haugen, R. A. , & Senbet, L. W.(1980). "A Rationale for Debt Maturity Structure and Call Provisions in the Agency Theoretic Framework", Journal of Finance, Vol. 35, No. 5, 1223-1234.

Beaver, William H.(1968). "The Information Content of Annual Earnings announcements", Journal of Accounting Research, Vol. 6, 67-92.

Bharath, S. T. , Jayanthi, S. , & Shyam V. S.(2008). "Accounting Quality and Debt Contracting", The Accounting Review, Vol. 83, 1-28.

- Brainard, W. , & J. Tobin.(1968). “Pitfalls in Financial Model-Building”, American Economic Review, Vol. 58, No. 2, 99-122.
- Cai, K. , Fairchild, R. , & Yilmaz, G.(2008). “Debt Maturity Structure of Chinese Companies”, Pacific-Basin Finance Journal, Vol. 16, 268-297.
- Chen, P. F. , He, Sh. , Ma, Zh. , & Stice, D. E.(2012). “Qualified audit opinion and debt contracting”, Online Available at SSRN: <http://ssrn.com>(accessed 27 December 2012).
- Christensen, H. B. , & Nikolaev, V. V.(2012). “Capital Versus Performance Covenants in Debt Contracts, Journal of Accounting Research, Vol. 50, 75-116.
- Chung, K. H. , & Pruitt, S. W.(1994). “A Simple Approximation of Tobin’s q, Journal of Financial Management”, Vol. 23, No. 3, 70–74.
- Costello, A. M. , & Wittenberg-Moerman, R.(2011). “The Impact of Financial Reporting Quality on Debt Contracting Evidence from Internal Control Weakness Reports”, Journal of Accounting Research, Vol. 49, 97-136.
- Dennis, S. , Nandy, D. , & Sharpe, I. G.(2000). “The Determinants of Contract Terms in Bank Revolving Credit Agreements”, Journal of Financial and Quantitative Analysis, Vol. 35, No. 1, 87-110.
- Dhaliwal, D. , Chris H. , Robert T. , & Michael, W.(2011). “Internal Control Disclosures, Monitoring, and the Cost of Debt, The Accounting Review”, Vol. 86, 1131-56.
- Estes, R. , & Reimer, M.(1977). “A Study of The Effect of Qualified Auditors’ Opinions on Bankers Lending Decisions”, Accounting and Business Research, autumn, 250-58.
- Estes, R. , & Reimer, M.(1979). ” An Experimental Study of The Differential Effect off Studied and Qualified Auditors Opinion on Investors Price Decisions”, Accounting and Business Research, spring, 157-62.
- Firth, M.(1978). “Qualified Audit Reports: Their Impact on Investment Decisions”, Accounting Review, July, 642-650.
- Francis, J. , LaFond, R. , Olsson, P. & Schipper, K.(2005). “The market pricing of accruals quality”, Journal of Accounting and Economics, Vol. 39, No. 2, 295–327.
- Jensen, M. C. , & Meckling W. H.(1976). “Theory of The Firm: managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure”, Journal of Financial Economics,(October), 305-360.
- Kim, Jeong-Bon, Byron Y. S. , & Liandong, Z.(2011). “Internal Control Weakness and Bank Loan Contracting Evidence from SOX Section 404 Disclosures,” The Accounting Review, Vol. 86, 1157-88.
- Kirch, G. & Terra, P. R. S.(2012). “Determinants of Corporate Debt Maturity in South America: Do Institutional Quality and Financial Development Matter?”, Journal of Corporate Finance, Vol. 18, 980-993.

- Lambert, R. , Leuz, C. , & Verrecchia, R. E.(2007). “Accounting Information, Disclosure, and The Cost of Capital”, *Journal of Accounting Research*, Vol. 45, No. 2, 385–420.
- Leland, H. E. , & Toft, K. B.(1996). Optimal Capital Structure, Endogenous Bankruptcy, and the Term Structure of Credit Spreads, *Journal of Finance*, Vol. 51, No. 3, 987-1019.
- Leuz, C. , & Wysocki, P. D.(2008). Economic Consequences of Financial Reporting and Disclosure Regulation: A Review and Suggestions for Future Research, Online Available at SSRN: <http://ssrn.com>(accessed 18 December 2012).
- Lowe, J. , Naughton, T. , & Taylor, P.(1994). The Impact of Corporate Strategy on The Capital Structure of Australian Companies, *Journal of Managerial and Decision Economics*, Vol. 15, No. 3, 245–257.
- Lu, Zh. , Zhu, J. , & Sun, B.(2008). Earnings Management, Accounting Information and Bank Debt Covenants, *Management World(China)*, Vol. 03, 152–158.
- Majumdar, R.(2010). The Determinants of Corporate Debt Maturity: A Study of Indian Firms, *IUP Journal of Applied Finance*, Vol. 16, No. 2, 70-80.
- Morris, J. R.(1992). “Factors Affecting the Maturity Structure of Corporate Debt”, Working Paper, College of Business and Administration, University of Colorado at Denver.
- Muradoglu, Y. G. , Onay, C. & Phylaktis, K.(2011). Capital Structure and Debt Maturity in Europe, Online Available at SSRN: <http://ssrn.com>(accessed 7 December 2012).
- Myers, S. C.(1977). Determinants of Corporate Borrowing, *Journal of Financial Economics*, Vol. 5, No. 2, 147-175.
- Ohlson, J. A.(1980). Financial Ratios and The Probabilistic Prediction of Bankruptcy, *Journal of Accounting Research*, Vol. 18, 109-31.
- Rebele, J. E. , Heintz, J. A. , and Briden, G. E.(1988). Independent Auditor Sensitivity to Evidence Reliability, *Journal of Practice & Theory*, Vol. 8, 43-52.
- Smith, C. W. Jr. & Warner, J. B.(1979). On Financial Contracting: An Analysis of Bond Covenants, *Journal of Financial Economics*, Vol. 7, No. 2, 117-161.
- Tirole, J.(2007). “The Theory of Corporate Finance”, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Titman, S. , & Wessels, R.(1988). The Determinants of Capital Structure Choice, *Journal of Finance*, Vol. 43, No. 1, 1-19.
- Varma, P. , & R. Cantor.(2005). Determinants of Recovery Rates on Defaulted Bonds and Loans for North American Corporate Issuers, *The Journal of Fixed Income*, Vol. 14, 29-44.

۱۸۰.....پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره بیستم، زمستان ۱۳۹۲

Wallace, W. A.(1985). The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets, Auditing Monograph 1, Macmillan, London, pp. 13-56.

Whited, T. M.(1992). Debt, Liquidity Constraints, and Corporate Investment: Evidence from Panel Data, Journal of Finance, Vol. 47, No. 4, 1425-60.

Yu, M. , & Pan, H.(2008). The Relationship between Politics, Institutional Environments and Private Enterprises' Access to Bank Loans, Management World(China), Vol. 08, 9-21.

